

Profesor Josef Vacek (1875–1930)

Ladislav Vojáček*

Podobně jako u Jaromíra Sedláčka si v tomto roce připomínáme dvojí okrouhlé výročí i u dalšího z profesorů, kteří stáli u počátků naší fakulty, Josefa Vacka. V listopadu uplyne sto padesát let od jeho narození (11. listopadu 1875 v Kolíně) a na květen připadlo devadesáté páté výročí jeho úmrtí (24. května 1930 v Praze, kam se uchýlil, když u něj propukla vážná nemoc). J. Vacek dokonce patřil spolu s Bohumilem Baxou, Karlem Englišem, Jaroslavem Kallabem a Františkem Weyrem k pěti prvních řádných profesorů jmenovaných na brněnskou fakultu už v roce 1919, přesněji vlastně k šesti, protože s nimi byl z Prahy do Brna jmenován také profesor občanského práva Heřman Šikl (narozen 1859), který však dřív, než stihl nastoupit, ze zdravotních důvodů rezignoval, a ještě v roce 1919 zemřel.

J. Vacek se narodil do rodiny profesora při reálných školách v Kolíně Jana Vacka a jeho manželky Kateřiny, roz. Holáskové. Vyrůstal však v Příbrami a na pražských Vinohradech. Po absolvování gymnázia začal studovat na české právnické fakultě v Praze, kde také v roce 1899 promoval. Z učitelů na fakultě jej ovlivnil svým sociologizujícím přístupem především profesor Josef Trakal, který vyučoval právní filozofii.

Po skončení studia měl J. Vacek ambici stát se vysokoškolským profesorem. Cesta ke stálému učitelskému místu na fakultě však nebyla snadná. Dnes mohou perspektivní absolventi po skončení vysokoškolského studia prostřednictvím doktorských studijních programů a následně v pozici asistentů a odborných asistentů kontinuálně působit na fakultě, zatímco v době Vackových profesních začátků a pak i v meziválečném Československu taková možnost prakticky nebyla. Asistentská místa se sice na fakultách zřizovala, ale bylo jich jen málo, hlavně však asistenti působili především jako pomocné síly v knihovnách jednotlivých ústavů. Ani docentura, přesněji soukromá docentura, jak se titul získaný habilitací oficiálně označoval, pevné místo a stálý plat z fakulty nezaručovala. Získávala se jí tzv. venia docendi (též venia legendi), tedy právo vypisovat jeden – dnes bychom řekli volitelný – předmět, a v případě potřeby suplovat „profesorskou“ výuku některé z nosných disciplín (jako na počátku svého působení na fakultě J. Sedláček občanské právo). Navíc počet profesorských míst byl limitován systematikou, stanovenou „shora“, tedy ministerstvem. Vacek proto po promoci strávil několik let v soudní službě, ale zároveň, jak se to předpokládalo u uchazečů o habilitaci, absolvoval studijní pobyty v Paříži a Berlíně. V roce 1908 se pak na české právnické fakultě tehdejší Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze habilitoval pro srovnávací právo. Podkladem pro jeho habilitaci se stala dvousvazková práce *Problem mobilární vindikace v západoevropském právu moderním a dějinný jeho vývoj* z let 1906 a 1908.

* Prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc., Katedra dějin státu a práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Department of the History of the State and Law, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: Ladislav.Vojacek@law.muni.cz / ORCID: 0000-0002-7654-0391

Když se J. Vacek v roce 1917 stal na pražské fakultě mimořádným profesorem, zasadil se, aby se začala přednášet sociologicky orientovaná srovnávací právověda. Jej samotného totiž ovlivnila francouzská historická a sociologická škola a později především učení jeho berlínského učitele Josefa Kohlera. Názorně to dokládá studie *Právní věda a studium sociálních poměrů* z roku 1915 i jeho práce o historii manželství, v nichž charakteristiky jednotlivých institutů důsledně vycházejí ze studia sociálního prostředí, v němž tyto instituty vznikaly a vyvíjely se. Podle Vacka totiž při hodnocení právní úpravy „ten, kdo nezná sociálních poměrů, na které svého času sociální pravidla dopadala, nemůže si nikterak činiti úsudek o tom, zda pravidla tato v době, v níž vznikla, skutečně se osvědčila, čili nic.“ Vycházel tedy z přesvědčení, že „právně-filosofické závěry lze činiti vždy jen na základě poznatků vytěžených ze skutečných zjevů sociálního života, jež zákonné texty mohou osvětliti pouze tomu, kdo se zajímá o podobu sociálního života v skutku a pravdě“ (obojí *Sborník věd právních a státních*, XV., 1914–1915). Pro takové vidění práva a psaní o něm samozřejmě u většiny svých budoucích brněnských kolegů pochopení nenašel.

Na brněnskou fakultu jmenoval prezident republiky Vacka jako řádného profesora pro obor srovnávací právovědy s povinností přednášet i církevní právo. Později suploval též právo knihovní. Když na něj podle v zásadě dodržovaného služebního pořadí přišla řada, stal se v akademickém roce 1922/1923 děkanem, ale podle mínění F. Weyra příliš smyslu pro úřední činnost při výkonu funkce neprojevil. Nicméně se v roce, kdy stál v čele fakulty, podařilo „položiti základ k uspokojivému vyřešení stavby definitivní fakultní budovy“ (*Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy univerzity*, 1923) tím, že fakulta zaslala Ministerstvu školství a národní osvěty požadavky, které by sídlo fakulty mělo splňovat.

Přestože se Vacek stal řádným profesorem srovnávací právovědy, spočívalo na fakultě těžiště jeho práce ve výuce kanonického práva. Zřejmě to souviselo s – mírně řešeno – zdrženlivým postojem jeho normativisticky orientovaných kolegů k jeho hlavní disciplíně a sociologickému způsobu jejího traktování. S ohledem na Vackova teoretická východiska příliš nepřekvapí, že se ve výuce kanonického práva koncentroval především na otázku vztahu státu a církve, tedy vlastně konfesní právo. V návaznosti na to pak také v úvahách o reformě právního studia navrhoval zrušit obor vykládající platné církevní právo a nahradit jej výukou předmětu *Dějiny práva v západní Evropě*, který by akcentoval problematiku vztahu státu a církve a doplňoval tehdejší výuku středoevropských a československých právních dějin.

Jak jsem se toho již dotkl, starý mládenec Vacek brzy soustředil svou pozornost na institut manželství. Sledoval jeho historický vývoj od počátků státního vývoje až do začátku dvacátého století. Na začátku série prací věnovaných tomuto problému stojí práce *Právek a manželství na základě pramenů o dávnověku kulturních národů* (1912 a 1913), na niž v první polovině dvacátých let minulého století navázaly další. Z nich připomenu pouze aktuální práci *Naše revoluce a manželství* (1920), v níž vykládal a hodnotil „žhavou novinku“ v manželském právu, představovanou prvorepublikovou manželskou novelou z roku 1919, označovanou též jako rozlukový zákon. Vacek rozhodně nepatřil k jejím příznivcům, neboť byl přesvědčen, že neprospívá stabilizaci společenských poměrů.

Jak je zřejmé, postavení profesora Vacka na brněnské fakultě nebylo právě ideální, ba lze napsat, že spíše docela tristní. Přišel do cizího prostředí, a to nejen odborně, ale i společensky. Svému okolí se jevil jako samotářský a nepraktický starý mládenec, který se navíc nevěnoval žádným dalším profesním či společenským aktivitám. V Brně žil vzdálen od svých příbuzných a bez jakéhokoliv zázemí, a jak napsal student z doby Vackova působení v Brně a pozdější přední národohospodář Václav Chytil, „bydlil v jedné místnosti hned vedle pedelů, platil si paní Čermákovou [pedelovu manželku – pozn. aut.] za uklízečku a posluhovačku, věrně ho zásobovala lahvevi vína, z nichž si pilně naléval za smutných zimních večerů a zapíjel svou samotu“. Jak konstatoval profesor Rudolf Dominik, který mu byl zřejmě ze všech kolegů nejbližší, „tento způsob Vackova života dal vzniknouti mnohému podivínství v jeho povaze“ (z nekrologu ve *Vědecké ročence PF MU*). V posledních letech Vacka navíc začaly sužovat příznaky těžké nemoci, především nedoslýchavost. Ke své učitelské a vědecké práci se proto upínal více než ostatní. Podle jiného nekrologu, napsaného jeho žákem a odchovancem Rudolfem Wiererem, byl „dobrosrdečný a benevolentní muž, což se často ukazovalo při zkouškách“, jehož „poslední léta [...] života byla trudná“. Studenty nabádal, aby s láskou pěstovali vědu, která, řečeno Vackovými slovy, „v mnohých životních svízlech, jak poznáte, až se přes domnělou pedanterii vědy přenesete, je mnohdy jedinou útěchou“. U něj tomu tak bylo, o to bolestněji si uvědomoval, že si s naprostou většinou svých kolegů odborně vůbec nerozumí, neboť jeho sociologický přístup a jimi vyznávané novokantovské koncepce se zcela míjely. Tak František Weyr u něj shledával „nedostatek jakéhokoliv ryze juristického nadání“ a konstatoval, že „Vacek a jeho vědecké práce působily po jeho smrti stejně dlouho jako kámen vržený do klidné vodní hladiny“. Podobně, i když bez zřetelně odmítavého podtextu, jeho práci viděl pražský profesor Josef Tureček, který v roce 1930 v nekrologu napsal, že „se zajímal více o sociologické problémy než juristické. I tam, kde se snaží býti juristou, podává více pozitivního pro sociologii než pro právní vědu [...] V přednáškách, člancích i monografiích řeší zřehusta otázky čistě sociologické.“ Vackovy konzervativní názory i mechanický způsob jejich prezentování nenacházely velké pochopení ani u studentů. Na rozdíl od Weyra nebo Sedláčka si proto také našel jen jediného pokračovatele, který kráčel v jeho šlépějích a habilitoval se v Brně v oboru kanonického práva. Byl jím již zmíněný pozdější profesor R. Wierer.

Na výše zmíněné Vackovo podivínství poukázal i již citovaný V. Chytil. Zároveň se však s velkou empatií dokázal vcítit do jeho osudu (možná k tomu přispělo, že se s podobným typem profesora setkal i na gymnáziu). Snad tedy tento medailonek snese i odcitování delší pasáže z jeho paměti: „Spatřujeme ho, jak neměnně přichází unaveným krokem za katedru, svou vytištěnou knížku v ruce, avšak vždy elegantně, byl starobyle oblečen do šatů smutných, zatrpklých barev. Usedá pomalu a každé usnutí připomíná povzdech a je plné smutku rezignace. Cítí se, že je osobnost, jenž se nalomená, a tudíž nezpůsobila dalšího růstu. Nasazuje si pečlivě cvikr v tmavém orámování, pomalu klade knížku na oprýskanou katedru a začne z ní číst monotónním hlasem, co jsme si sami mohli sledovat z knížky. Jen zřídka kdy doplňuje text nějakou poznámkou nebo neduchaplným vtípem. Takový unavený, životem utrýskaný byl ten člověk, ačkoliv texty jeho knížek svědčily o jeho někdejší vědeckém talentu. Nikoliv plamenném, uchvacujícím talentu, přece však talentu, jakým se vyznačuje většina běžných vysokoškolských profesorů [...] Vacek připomínal bojovníka, který se vzdal.“

J. Vacek, „osamělý muž obklíčený nepochopením“, jak jsem už kdysi napsal, nepatřil k zářivým hvězdám brněnské fakulty. Byl člověkem konzervativním, profesorem starého stříhu, i když

způsobem uvažování v mnohém moderním, a příliš neoslovoval studenty. Podepsal se pod to jeho původní obor, pro který neměla normativisticky naladěná fakulta příliš pochopení, sociologický pohled na právo a nepochybně i ono „*mnobé podivínství v jeho povaze*“. Z pětky brněnských profesorů-zakladatelů je proto nejméně známý a na Masarykově univerzitě po sobě zanechal nejméně zřetelnou stopu. V Brně prožil pouze jedno desetiletí, takže se na rozdíl od svých slavnějších kolegů ze zakladatelské generace nedočkal stěhování fakulty do nových prostor na Veveří, k jejichž vzniku se za jeho děkanství udělal významný krok. Už jen proto, že patřil k zakladatelům fakulty, však patří i do našeho výběru profesorů, které chceme postupně připomínat.

Běh života profesora Josefa Vacka skončil předčasně, když se plně projevila jeho vážná choroba. Úzký okruh jeho blízkých se s ním rozloučil v Příbrami, kde byl pochován.¹

¹ K osobě a práci J. Vacka *Universitas Brunensis, 1919–1969*. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1969; WEYR, F. *Paměti II. Za republiky (1918–1938)*. Brno: MU, Atlantis, 2001; CHYTIL, V. *Vzpomínám si 2. Z paměti Englišova žüka*. Brno: MU, 2022; VOJÁČEK, L. Brněnská právnická fakulta v meziválečném období let 1919–1939. In: *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938)*. 1. Praha: Karolinum, 2010; VOJÁČEK, L., TAUCHEN, J., SCHELLE, K. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Díl 1, 2*. Brno: Masarykova univerzita, 2019; dále zmíněné nekrology (DOMINIK, R. In: *Vědecká ročenka*, 1930, roč. IX, s. 302–307; TUREČEK, J. In: *Naše věda*. 1930, roč. XI, č. 6; a WIERER, R. In: *Všehrd*. 1929–1930, roč. XI, s. 287–288).